

**ВЕКТОРИ СУЧАСНОГО
ОПЕРНОГО ТА БАЛЕТНОГО
МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ:
СТОЛИЧНИЙ ВИМІР**

*(оглядова довідка за матеріалами преси,
неопублікованими документами та Інтернету 2014–2015 рр.)*

Культурне відродження у незалежній Україні актуалізувало проблеми розвитку національного мистецтва, зокрема музичного. Його творчо-інноваційна природа, здатність художньо моделювати дійсність зумовили історичну сталість зв'язків між прагненнями митця і суспільними запитами.

Яскравим віддзеркаленням цих зв'язків завжди був театр, його зорієнтованість на виявлення культурно-історичних домінант художнього процесу, різноманітність і складність жанрових структур. Серед них – театри опери та балету, які користуються значним авторитетом у нашій країні та у світі [1].

Ці мистецькі заклади мають велику та славетну творчу історію. І сьогодні вони знаходяться у постійному творчому пошуку. Їх колективи працюють над постановою оперних та балетних творів, що належать до вершини світового мистецтва, широко пропагують кращі досягнення вітчизняної оперної школи.

Особливе місце серед оперних театрів нашої країни займає Національна опера України – гордість і окраса стародавнього Києва, його своєрідний мистецький символ. Національна опера України – визначний осередок вітчизняної музичної культури, який має найбільший в Україні творчий потенціал. Впродовж усієї історії свого існування (стаціонарний оперний театр відкрито у Києві у 1867 році) Київський оперний театр посідав провідні мистецькі позиції – спочатку був одним із трьох кращих імператорських театрів, згодом державних театрів Радянського Союзу, а зараз є флагманом серед творчих колективів незалежної України. Визнанням особливої значущості театру стало присвоєння йому в 1992 році (першому серед закладів культури) статусу національного.

І сьогодні Національна опера України знаходиться у постійному творчому пошуку. Колектив працює над постановкою оперних та балетних творів, що належать до вершини світового мистецтва. Афіша театру налічує зараз понад п'ятдесят вистав – творів різних композиторів, епох і стилів. Але об'єднує їх одне – мистецька довершеність найвищого ґатунку.

І хоча театр не обминають проблеми, притаманні сьогоденню музичного життя України – фінансові, кадрові, матеріально-технічні, організаційно-творчі – кожна його нова вистава привертає до себе увагу глядачів і преси, а колектив столичних митців сезон за сезоном здійснює багатогранну діяльність, яка знаходить відгук на теренах України та у багатьох країнах світу [2].

Сьогодні Національна опера України опинилася у першому ряду столичних театрів, які забезпечили певний театральний бум у Києві. Про те, щоб потрапити до театру, глядачам доводиться заздалегідь подбати, оскільки квитки швидко розкупаються, і на резонансну виставу або прем'єру нелегко потрапити. Якщо навесні 2014 року в залах зяяли порожнечі, багато хто скаржився на апатію та депресію через політичні події, загибель «Небесної сотні», анексію Криму, фактичну війну на сході, то вже восени в Києві почав спостерігатися театральний бум. І це при тому, що російські гастролери, які раніше забезпечували касу, тепер практично не приїждять до нашої країни, та й не чекає їх сьогодні столична публіка. Відрізавши московський «хвіст», провайдери й організатори гастролей зосередилися на українському «продукті», а глядачі відкрили для себе, що в Києві багато цікавих колективів, театральних майстрів і талановитої молоді.

«Люди поступово оговтуються після найбільш драматичних подій Майдану, анексії Криму, воєнних дій на сході, відчуваючи потяг до мистецтва, задовольняючи свої естетичні запити, які, на щастя, не так легко вбити, бо вони є одними з визначальних цивілізаційних факторів людського життя», – підкреслює генеральний директор Національної опери України П.Чуприна. На його думку, «сьогодні люди тікають від телевізора з його переважно негативною інформацією, шукаючи позитиву у сфері високого мистецтва, що знову підтверджує його затребуваність у будь-які часи. Класичний театр – це не просто розвага, це – праця душі, а потяг до високої духовності завжди супроводжував людство в найдраматичніші періоди його буття. Нині Національна опера України, разом із країною переживаючи нелегкі часи, ретельно корегує репертуар, пропонуючи твори високої художньої якості, які мають попит у публіки. Ми не можемо собі дозволити пусті зали, щоб не стати тягарем на шії держави, яка зараз стала на тернистий шлях докорінних змін. Артисти і музиканти удосконалюють творчо-репетиційні процеси, щоб продемонструвати на сцені високу якість виконання оперних і балетних вистав. Коли колектив працює віддано, це створює особливу ауру, яка взаємно заряджає всіх учасників по обидві боки рампи. Овації – це той стан особливого емоційного піднесення, який знов і знов закликає глядача приходити до храму мистецтва» [3].

Кожна нова вистава Національної опери України викликає широкий резонанс у пресі. Не виключенням стала й оновлена версія балету «Лілея» К. Данькевича за сюжетом однойменної балади Т. Шевченка, поставлена на честь 200-річчя від дня народження Кобзаря. Цей твір композитор написав ще 1939 року. Із «Лілеї» розпочався шлях інтеграції в балетне мистецтво національної літературної класики, зокрема творів Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, М. Коцюбинського, О. Гончара. У різних інтерпретаціях вистава «Лілея» кілька разів

втілювалася на київській сцені: 1940 р. – перша постановка Г. Березової; 1945 р. – відновлення у декораціях А. Петрицького; потім була постановка В. Вронського 1956 р., яка стала основою фільму-балету, створеного Кіностудією ім. О. Довженка; 1976-го цікаву хореографічну версію зробив легендарний балетмейстер А. Шекера. Всі ці постановки торували магістральний шлях пошуків національної автентичності української класичної хореографії, яка полягала в гармонійному поєднанні фольклорної та класичної лексики, а кожна з них окремо демонструвала досягнення її творців, у створенні самобутнього українського балетного театру.

Останню постановку здійснив В. Ковтун уже за часів незалежності України, 2003 р., а поновлення вистави відбулося нині. Ця вистава значно вирізняється серед попередніх не тільки в танцювально-драматургічному плані, а й ідейним наповненням. Притлумивши загострене соціальне тло сюжету, доречне за часів радянської влади, постановники висвітлили ліризм музики балету, яка відповідає красі та величі романтичної поезії Т. Шевченка. Хореограф, зважаючи на зміну балетної естетики, під іншим кутом побачив твір і зробив акцент на народнопоетичному мелосі, яким пронизана музика К. Данькевича, з огляду на естетику симфонічно-поліфонічного танцю, яка протягом десятиліть стверджувалася на сучасній балетній сцені. В. Ковтун запропонував історію всепермагаючого кохання, його відданість і жертвність – теми, які пронизують усю творчість Кобзаря.

Автори оновленої версії постановки (диригент – О. Баклан, художники – В. Окунів та І. Пресс) запропонували доволі радикальні зміни образної і драматургічної структури твору, які стосуються всіх складових частин балету. Нова «Лілея» перетворилася з народно-романтичної драми на лірико-поетичну поему. Зберігши основний конфлікт та розвиток подій первісного лібрето, автори постановки концентрували сюжет, вилучені цілі картини (циганський табір, повстання селян). Автор музичної редакції О. Баклан, скоротивши частину авторської партитури, водночас розширив її за рахунок близьких за змістом і стилем інших творів К. Данькевича – Другої симфонії та поеми «Тарас Шевченко», що допомогло повніше розкрити напружені моменти вистави, створити новий ліричний епілог – перетворення дівчини Лілеї на прекрасну квітку.

Злиття класичної лексики з фольклором стали основою для нової постановки, чим балетмейстер продовжив традиції, започатковані Г. Березовою та В. Вронським. Балетмейстер В. Ковтун збагатив хореографічну партитуру класичними варіаціями, давши виконавцям можливість продемонструвати свою майстерність. Тож, у пресі підкреслювали, що «Лілея» знову розквітла на київській сцені, для якої цей балет і був створений, а вистава нині прикрасила театральну афішу [4].

Наприкінці 2014 року Національна опера України зробила ще один подарунок поціновувачам балетного мистецтва. Тепер за один вечір у театрі можна буде переглянути три шедеври світового балету, які представляють окремі постановки балетного репертуару. У першому відділенні вечора глядач зможе побачити балетну сюїту «Танець годин» з опери А. Понкієлі «Джоконда», а та-

кож містичну балетну сцену «Вальпургієва ніч» з опери Ш. Гуно «Фауст». Друге ж відділення вечора присвячене суцільному одноактному балету М. Равеля «Дафнія і Хлоя». У цьому відділенні колектив театру вирішив не експериментувати і представити глядачеві класичну постановку балету, яка складається з прологу та 4 картин. Головний режисер Національної опери А. Солов'яненко зазначив, що театр слідкує за світовими тенденціями щодо осучаснення в балетному мистецтві, проте важливо, щоб модерні речі були позначені художнім смаком і сценічною логікою. «У нас була здійснена постановка опери „Фауст” італійським режисером М. Коррадї, який перенїс дію в наш час. Ця постановка протрималася на сценї театру лише рік, оскільки публіка не сприйняла осучаснення і перестала ходити. Тому ми були змушені її зняти з репертуару. А, наприклад, „Фауст” у постановці української режисерки І. Молостової, який мав класичний вигляд, тримався у репертуарі майже 20 років», – пояснює А. Солов'яненко. Цікаво й те, що, наприклад, постановка того ж сучасного «Фауста» М. Коррадї, який був представлений в Україні, у Німеччині мала досить великий успіх. «Завжди потрібно зважати на інтереси українського глядача. Тому в першому відділенні постановники і вирішили внести вкраплення сучасних елементів, подивитись, як відреагують глядачі, а друге відділення зробили класичним. Ми не відмовляємось від сучасного, але ми будемо слідкувати за тим, як український глядач реагуватиме на такі нововведення», – підсумовує А. Солов'яненко [5].

Резонансною стала прем'єра у Національній опері України нової музично-сценічної версії знаменитої опери С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм». Музичну редакцію і оркестровку опери створив художній керівник театру, композитор М. Скорик, а сценічну версію – головний режисер А. Солов'яненко.

Уперше в класичному вигляді «Запорожця» було поставлено в Київській опері 1934 року, відтоді у ньому співали практично всі провідні співаки України. Упродовж минулих 80 років «Запорожець за Дунаєм», фактично, був «візитною карткою» Київської опери. Та час не стоїть на місці, й останніми роками «Запорожець» якимось потьмянів: оркестровці бракувало блиску, пообносилися костюми й декорації. Нова постановка була явно на часі. Художній керівник театру М. Скорик переоркестрував твір саме для складу оркестру Національної опери України, додавши оркестру могутності й блиску. Його інновація – перероблена увертюра, де зібрано найхарактерніші теми опери. Динаміка сценічної дії, інструментовка, і сценографія мають відповідати тим здобуткам сучасного сценічного мистецтва, які існують нині, переконаний головний режисер театру А. Солов'яненко. Цей принцип він застосував у роботі над постановкою. «Для нас було важливим врахувати світові тенденції розвитку театральної естетики», – підкреслив А. Солов'яненко.

Також режисер зазначив, що С. Гулак-Артемівський «зумів передати „Запорожцем за Дунаєм” незбориму духовну силу українського народу, тому він не втрачає актуальності».

Опера вийшла жвавою, динамічною, у 2 дії (раніше було 3). За словами режисера, з неї прибрали деякі вже не актуальні деталі, адже класова боротьба перестала сьогодні бути пріоритетом ідеології. Органічно доповнювала нову трактовку твору С. Гулака-Артемівського сценографія художника-постановника М. Левитської. Для вистави було створено понад 250 костюмів національного українського вбрання та одяжі турецьких підданих. «Запорожець» зазвучав молодими голосами: вік виконавців сольних партій Оксани (Т. Ганіна) та Андрія (Д. Кузьмін) відповідав віку персонажів. А це – сміливе руйнування традиції залучати до прем'єрних показів оперних співаків із досвідом та титулами [6, 7, 8, 9].

Водночас, у пресі зустрічалися й доволі критичні відгуки на виставу. «Цією постановкою Національна опера рухається до живого театру? До сучасної театральної естетики? – запитує Н. Постоловська на шпальтах газети „Україна молода”. – „Запорожець за Дунаєм” – опера з діалогами, з живою українською мовою, гумором та лірикою – має безмежні сценічні можливості для показу живого театру, вона народжена для нього. Як же потрібно опиратися природі твору, щоб отримати такий неприродний результат! Усі дійові особи розмовляють у русі, а співають стоячи. Штамповані жести і пози, бутафорський емоційний фон, відсутність нових знахідок, банальні мізансцени... Режисер хвалився відповідністю віку виконавців вікові персонажів і акцентував на залученні до постановки молодих талановитих співаків. Справді, лірична пара Оксана та Андрій несла в собі іскру новизни та високий професійний потенціал... Проте на сцені оперного театру замало просто добре співати, і двоє молодих, сповнених енергії артистів потрапили у пастку. Що вони можуть змінити, яку нову естетику внести, якщо все навколо них закрістилося?... Національна опера грає в імітацію. Чому замість постановки нових творів оперний театр демонструє прем'єру старої вистави, обновивши тільки її зовнішнє оформлення? Чому цей проект не був реалізований хоча б два роки тому до ювілею Гулака-Артемівського, коли політична ситуація в державі дозволяла більше зосередитися на мистецтві? Чому режисер-постановник лише на словах заявляє про нову театральну естетику?... Чому репертуарна політика театру не змінюється? Однією з відповідей на ці запитання є повна відсутність здорового конкурентного середовища. А інша причина криється в нас самих. Ми, слухачі, приймаємо правила гри, видаємо бажане за дійсне та влаштуємо овації» [10].

А рецензент газети «Дзеркало тижня» О. Кизлова побачила у постановці лише оперну рутину, сценічні штампи та архаїчну режисуру. На її думку, «заявлена „музична редакція і оркестровка” М. Скорика стосувалася «перегрупування» актів. Автори „прем'єри” навіщо з'єднали першу і другу дії. Крім того, М. Скорик додав в оркестровому вступі всі хрестоматійні „хіти” опери. Після їх прослуховування можна сміливо лаштуватися додому? Усе, що є найкращого в цій опері, вже прозвучало. „Нова” сценічна редакція вирізняється тим, що не має нічого оригінального чи нового. Хіба що статика не така залізобетонна, як у „Мойсеї”. Назвати дію рухливою, динамічною, живою якимось чином не повертається. А „знахідки” полягали в падінні на підлогу артиста балету, який ілюс-

трував слова Карася „п'яний з возу ізвалився”... У нинішній сценічній версії режисер, вочевидь, просто не розуміє, що відбувається в музиці... Нашому першому музичному театру поки що явно не загрожують ані пошуки, ані знахідки, ані зміни... Чекай його, не чекай – тут не дочекаєшся! ... І виходу з цього тупикового ендшпілю не видно. Так і споживатимемо страчені міллію „старі арії про головне” – у нових дорогущих костюмах (на 250 чоловік). Зате „у верхах” завжди задоволені. В часи Януковича тут ставлять російську „Казку про царя Салтана” – у тих-таки сотнях сяючих костюмів. Тепер – очікувано – реанімують, видаючи за „прем'єру”, патріотичного „Запорожця”» [11].

«Дещо дивне враження справила музична сторона вистави, особливо оркестровка Мирослава Скорика, яка занадто осучаснила звучання багатьох епізодів, особливо завдяки появі в оркестрі інструментів (ксилофон, бубен та інші), яких не було в оригіналі опери, – відзначає С. Пирогов. – Деякі з епізодів більше нагадували стиль творів самого М. Скорика, ніж музику С. Гулака-Артемовського. Занадто радикальною новацією сприймалася і нова версія увертюри опери, написана М. Скориком, яка, по суті, виявилася оркестровим попури на теми опери і суттєво відрізнялася від оригіналу автора опери. Чи варто так кардинально „поліпшувати” класичну оперу ХІХ століття, яка є музичним пам'ятником своєї епохи?» [12].

Втім, у більшості газетних статей констатували, що прем'єра нової постановки пройшла з гучним успіхом і аншлагом. Присутні належним чином оцінили вдале сценічне оформлення, яскраві і колоритні костюми, пристойне звучання оркестру під орудою диригента-постановника М. Дядюри, майстерне виконання хорових та танцювальних сцен [12].

Нове прочитання «Запорожця» явно сподобалось публіці. Прем'єра пройшла під бурхливі овації, а присутній на ній Віце-прем'єр-міністр – Міністр культури України В. Кириленко зазначив, що «„Запорожець за Дунаєм” має життєстверджуючий фінал і несе багато позитивних емоцій, яких нам сьогодні так бракує...» [9].

Також, попри згадану критику, А. Солов'яненко підкреслював, що його позиція, щодо репертуарної політики Національної опери, принципова. «Поки я працюю в Оперному театрі, – наголошує режисер, – буду відстоювати класику, бо вона вічна і саме на ній ґрунтується репертуар будь-якого великого оперного театру світу. Я не прихильник архаїки, але оберігаю чистоту жанру. І впевнений, що більшість глядачів ходять до нас, щоби побачити щось красиве, зрозуміле і близьке. В Україні є епатажні режисери, які всіма силами намагаються сюди прорватися, щоб утнути щось екстравагантне, скандальне. Але в Національній опері я завжди буду стояти на сторожі прекрасного!»

А. Солов'яненко має чітку позицію і щодо осучаснення оперного мистецтва: «Якщо ми говоримо про реалізацію авторських партитур в тому історичному середовищі, в якому її задумував автор, використовуючи при цьому останні досягнення техніки і віяння театральної естетики, то я це вітаю. Але якщо режисер бере, наприклад, оперу „Кармен”, створену двома геніями – Меріме і Бізе, і переносить дію вистави в сучасний бордель, то я до цього ставлюся

негативно. Оскільки за цим стоїть лише цинічне бажання експлуатувати розкритий бренд. Адже можна замовити драматургу сценарій спектаклю, сучасний композитор напише музику – і став, як хочеш. Безумовно, є удачі, такі як „Ісус Христос – суперзірка”, але це одиничний випадок. Терміном „сучасне мистецтво” прикривається елементарне ошукування споживача, де експлуатується класичний бренд, причому в корисливих цілях. Чому в Європі таке популярне сучасне мистецтво? Це чистий бізнес. Поставити хороший оперний спектакль, наприклад, „Аїду”, використовуючи всі нинішні технічні можливості, обійдеться в 1–1,5 млн євро. У сучасному прочитанні (чорний кабінет, десять слайдів, костюми) ціна буде мінімальною, витрати на піар – 200-300 тис. євро, а вартість квитків однакова. Тож за 1–1,5 млн євро можна поставити п’ять таких „Аїд”, а касовий ефект буде більшим. У підсумку виходить, що постановочні витрати знижені вп’ятеро, а кількість постановок збільшилася також у п’ять разів! Втім, їх творча цінність нульова. А оскільки все це нав’язується соціуму роками, то люди поступово починають вірити, що це і є сучасне мистецтво» [13].

«Поступово приходимо, – наголошує А. Солов’яненко, – до вікової відповідності солістів виконуваним героям. 50–60-річні артисти перестали співати партії Джульєтти, Тетяни в „Онегіні”, Онегіна, Ленського. Так, 50 років тому це було нормою, сьогодні – ні. Звичайно, якщо проходить бенефіс відомого співака, такі виходи допустимі, але це одиничні випадки, а ніяк не система. Тому в нових виставах театру виконавці і за формою своєю, і за віком більш-менш відповідають героям. Звичайно, я розумію, що партію мадам Батерфляй (героїні 15 років) не може співати дівчинка, але актриса в 30-40 років – допустимий варіант. Проте в 50–60 виходити в цій виставі на сцену вона вже не повинна. Оперний репертуар передбачає ролі і для цієї вікової категорії» [14].

Також А. Солов’яненко підкреслює, що в останні роки колектив театру відходить «від ситуації костюмованого концерту, що існувала багато років. З першого дня свого призначення я декларував концепцію „живого театру”. Театру переживання, де артисти співіснують на сцені, контактують один з одним. Незалежно від того, якою мовою вони співають, повинні прекрасно розуміти свою партію, думку, яку треба донести до глядача. Тут, звичайно, у мене виникли певні складнощі. Багато років було прийнято вважати, що головне в опері – вокал. Все інше додається. Вийшло зіграти – добре. Не вийшло – ну й гаразд. Проте наше століття принесло нові технології. Раніше було так: співає виконавець італійською, яку не розуміє, глядачі також не орієнтуються, про що конкретно йдеться, але думають, що артист же в курсі. І начебто все гаразд. Сьогодні ж у залі встановлено електронне табло, на якому текст, і можна стежити за партією. У такій ситуації співак вже не може словесно звертатися, наприклад, до Аїди, а дивитися в цей час на диригента або іншого партнера, він повинен виконувати роль усвідомлено, вникаючи у промовлені слова. Інакше в залі буде сміх» [14].

Національна опера України активно бере участь і у міжнародних проектах, долучаючись до загальних євроінтеграційних процесів у нашому мистецтві. Дуже успішною є співпраця Національної опери України з Італійським інститу-

том культури в Україні. На її сцені українські й італійські митці здійснили постановки опер Дж. Верді, Дж. Пучіні, Ш. Гуно, А. Понкієллі. Перелік спільних проектів поповнили: Міжнародний фестиваль «Ave Verdi», у якому брали участь усі оперні театри України; вечір Gala Italia, присвячений початку головування Італії в Європейському Союзі, Міжнародний мистецький проект «Ніколи знову», масштабний концерт «Гала Россіні». У програмі цих заходів звучали увертюри, арії, дуети, сцени і навіть повноцінні фінали опер, які у нас рідко або майже не виконуються. Декілька років тому відбулася прем'єра ще однієї українсько-італійської роботи – знаної опери «Попелюшка» італійського композитора Д. Россіні. Проте її грали нечасто. Знову відродили «Попелюшку» у 2014 році. Глядачі побачили чарівну россінівську оперу, котру поставив італійський режисер І. Нунціата, а диригував виставою Д. Аджіман – головний диригент симфонічного оркестру ім. Д. Россіні на батьківщині композитора у місті Пезаро [15].

Успішно пропагує Національна опера українське мистецтво за кордоном. 2014 року колектив Національної опери України став головним гостем найбільшого в Балтійському регіоні Міжнародного оперного фестивалю «Дні опери в Сааремаа» («Saaremaa Opera Festival», місто Курессааре, Естонська Республіка). Кияни показали вистави «Дон Карлос» Дж. Верді, «Норма» В. Белліні, «Наталка Полтавка» М. Лисенка у виконанні симфонічного оркестру, хору та солістів Національної опери України, а також взяли участь у гранд-концерті разом із колегами з Естонії, Австрії та Фінляндії. Виступ Національної опери України у цьому престижному музичному фестивалі став яскравою мистецькою подією європейського культурного життя, викликав захоплення вимогливої публіки та шквал схвальних рецензій у музичній пресі, котра відзначила високий творчий рівень київського оперного колективу, наявність в його трупі сузір'я справжніх вокальних зірок.

Виступи українців розпочалися однією з найскладніших опер Дж. Верді – «Дон Карлос», постановку якої здійснили диригент М. Дядюра, режисер А. Солов'яненко, художник М. Левитська. Це був перший показ цієї вистави за кордоном. Колектив помітно хвилювався, знаючи вимогливість фестивальної публіки до інтерпретацій оперної класики, особливо спадщини Дж. Верді. Але вже перші такти увертюри підкорили публіку своїм наповненням і бездоганністю гри симфонічного оркестру, дивовижно гармонійною збалансованістю звучання всіх груп. Відчувалася якась особлива аура натхненності, яка вже не зникала до останнього акорду вистави.

Підтвердженням того, що Національна опера України має чудові традиції інтерпретування італійської оперної класики став показ опери В. Белліні «Норма», відомої широкому загалу любителів вокального мистецтва здебільшого проникливою і сповненою трагічного передчуття каватиною Норми *Casta Diva*. Проте сама опера не часто зацікавлює театри, тим паче включається до міжнародних фестивальних програм. Можна вважати, що Національна опера подарувала глядачам зустріч із малознаним оперним твором автора, який залишається в затінку таких потужних італійських композиторів, як Дж. Верді та Дж. Пучіні.

Постановку опери здійснила на київській сцені в 2007 році та ж сама творча група, що й «Дон Карлос» – диригент М. Дядюра та режисер А. Солов'яненко.

Значною мірою успіх виставі принесла не тільки блискуча виконавська майстерність В. Ченської (Норма), Т. Піменової (Адальжіза) та А. Романенка (Поліон), які і в цій, досить відмінній від «Дона Карлоса» своєю історичною масштабністю й глибиною психологізму опері, створили яскраві вокальні образи, наповнені трагізмом античної драми. Потужно, наповнено прозвучали арії Норми у супроводі хору, які підтвердили найвищий виконавський рівень не тільки В. Ченської, але й хору Національної опери України, визнаного одним із кращих серед оперних хорів Європи.

Проте, чи не найцікавішою подією Сааремаа-фестивалю став показ опери «Наталка Полтавка» М. Лисенка, ексклюзивну версію якої створили М. Скорик (музична редакція), М. Дядюра (диригент-постановник), А. Солов'яненко (сценічна редакція та постановка), художник М. Риндзак. По суті, включення національного оперного твору суперечить традиційному формату цього фесту, котрий практично вперше подав подібний твір для показу публіці, зовсім не ознайомленої з українською музикою (хоча Україна є оперною державою, в музичних реєстрах якої зафіксовано понад сто творів цього жанру, вона, на жаль, є terra incognita для європейців). Але ризик не тільки виправдав себе, але й став справді вибуховою творчою подією. Не розуміючи тексту, публіка відчула глибоку і проникливу музичну наповненість твору, яку зуміли передати і симфонічний оркестр, і хор, а головне – солісти, розкриваючи не тільки свою вокальну майстерність, але й наповнюючи виставу справжнім народним духом. Ще раз підтвердилася прадавня аксіома: справжня музика не потребує перекладу.

Тож, вистава була високо оцінена вимогливою публікою, яка отримала можливість доторкнутися до практично невідомого їм національного музичного пласту. Власне, всі українські вистави завершувалися тривалими оплесками та вигуками «Браво» [16, 17].

Функцію залучення дітей та юнацтва до класичного мистецтва, виховання у них любові, зокрема, і до опери успішно виконує Київський муніципальний академічний театр опери і балету для дітей та юнацтва. Відлік його історії почався 1982 року. Однак тільки на початку 1985-го відбулося його офіційне відкриття. Із середини 1990-х років театр отримав міжнародне визнання. Загалом за 30-річну історію дитячий музичний представляв українське мистецтво в понад 30 країнах.

У 1998-му театр отримав власну сцену. І вже через рік за оперу «Пастка для Відьми» композитор І. Щербаков та режисер-постановник М. Мерзлікін отримали Національну премію України імені Тараса Шевченка в номінації «За кращий твір для дітей та юнацтва».

І сьогодні роботи театру продовжують високо оцінюватися як глядачами, так і професіоналами.

Театром здійснено постановки понад 100 вистав, з них 40 – поставлено вперше. Щомісяця театр показує від 20 до 25 вистав. У репертуарі – мюзикли, музичні казки, симфонічні та вокально-симфонічні програми, концерти, ну і

звісно ж – опера та балет. У складі колективу – оперна та балетна трупи, симфонічний оркестр, хор.

За тридцять років вирости, стали батьками перші глядачі театру і приводять тепер на вистави своїх дітей. У нинішній час високих темпів і нових технологій колектив театру опановує нові жанри і сучасні засоби виразності, однак, як і раніше, залишається вірними принципам високого мистецтва у виборі репертуару і ставленні до якості вистав.

В останні роки театр приділяє особливу увагу так званим родинним виставам, які із задоволенням відвідують і батьки, і діти. Головними відвідувачами таких вистав є родини, де батьки небайдуже ставляться до виховання та культурного розвитку своїх дітей [18, 19].

Такі вистави театру виконують і важливу просвітницьку роботу. Так, ні для кого не таємниця, що музика, яка оточує дитину змалку, стає частиною її світу, впливає на формування характеру та світогляду. Але для багатьох буде відкриттям, що інтуїтивно більшість маленьких слухачів надасть перевагу музиці В.-А. Моцарта та П. Чайковського, а не року чи репу. Однак, переважно, дітям не дають можливості слухати класику, і вони поступово втрачають вміння насолоджуватися прекрасним. Змінити цю невтішну ситуацію вирішили у Київському муніципальному академічному театрі опери і балету для дітей та юнацтва, де було започатковано проект «Музичні класики».

Мета цього проекту – допомогти батькам та дітям навчитися сприймати багатогранний світ музично-театрального мистецтва, відновити або розвинути вміння слухати та любити класичну музику і театр. На першому занятті «Симфонічна абетка для дітей та їхніх батьків» маленькі та дорослі глядачі разом з професійними музикантами мали змогу долучитися до створення того дива, яке називають симфонічною музикою.

Під час другого уроку вони здійснили захоплюючу мандрівку до світу хореографічного мистецтва, дізналися про багато балетних таємниць, чимало цікавих фактів з історії балету, танцювального костюму та взуття.

Познайомити з оперою, підготувати до її сприйняття, залучити до кола шанувальників була покликана третя програма цього пізнавального проекту – «Оперна абетка, або У пошуках загублених нот». Під час цієї незвичайної вистави було здійснено подорож світом оперного мистецтва, дорослі та маленькі глядачі мали змогу дізнатися про цікаві факти з історії опери, відвідати найкращі театри світу. У доступній інтерактивній формі відбулося знайомство з невід'ємною частиною кожної опери – партитурою. Розповідь про світ опери доповнювала відеопроєкція із зображенням кращих оперних театрів України, Росії, Австралії, Італії та інших європейських країн. У виконанні артистів театру прозвучали найяскравіші уривки з оперних хітів «Енеїда», «Свгеній Онегін», «Кармен», «Аїда», «Весілля Фігаро», «Валькірії». Усі костюми, створені за ескізами заслуженого художника України Л. Нагорної, надали цьому музичному дійству святкових барв та неповторності. Крім естетичної насолоди, під час музичної вистави можна було дізнатися багато нового. Приміром, як виникла опера, які є види цих музичних вистав, чим відрізняються бас, баритон, сопрано та

тенор або як залежно від кількості виконавців називається ансамбль. Ця програма, як і весь пізнавально-освітній проект «Музичні класики», є швидше приемним винятком, маленьким острівцем серед океану низькопробної попси. Чи прийде час, коли серед цього бурхливого океану почнуть з'являтися вже не острови, а материки духовності? – запитували у пресі [20].

Широку увагу як преси, так і глядачів викликали недавні балетні та оперні постановки театру.

Наприкінці 2014 року колектив театру підготував прем'єру – постановку «Весь світ – Шекспір» до ювілею видатного англійця. В першій частині театр тіней грає «Ромео і Джульєтту», а в другій показують уривки з класичних опер і балетів. Постановку вистави здійснив режисер В. Пальчиков [21].

У січні 2015 року у театрі відбулася прем'єра балету «Лялька. Нова історія Коппелії» на музику Л. Деліба у постановці молодого балетмейстера С. Кона. Це історія про створення ляльки, яка мала допомогти чарівникові Коппеліусу в захопленні влади над людством, а натомість зуміла протистояти йому та врятувати мешканців міста. Над декораціями та костюмами працювала М. Грабченко, а музику Л. Деліба у виставі виконував симфонічний оркестр театру (диригент-постановник Н. Якобенчук) [22].

У травні 2015 року відбулася прем'єра балету «Майська ніч» Є. Станковича за мотивами повісті М. Гоголя. Неперевершена музика, оригінальна постановка хореографа В. Гаченка, романтична історія кохання, фантазмагорія гоголівських пригод, невичерпна сила українського фольклору [23].

Власне, твір було успішно поставлено хореографом В. Гаченком ще наприкінці 80-х. Потім «Майська ніч» певний час ішла в постановці А. Рубіної. Зараз молода команда, яка прагне суттєво пожвавити репертуар театру вирішила відновити балет у первісному варіанті й не прогадала. За допомогою органічного синтетичного дійства вдалося передати і животворний гоголівський гумор, і світлу поетику, й ніжні ліричні почуття.

Вистава тривала на одному подиху, випромінювала море позитиву та нікого з глядачів не залишила байдужим [24].

Широкого розголосу у пресі набули вистави театру сучасної хореографії «Київ Модерн-Балет», створеного у 2006 році балетмейстером та хореографом Р. Поклітару. Зокрема, низку схвальних рецензій було присвячено одноактному балету «Жінки в ре мінорі» на музику Й. С. Баха. На створення балету «Жінки у ре мінорі» Р. Поклітару надихнула п'єса «Дім Бернарди Альби» Ф. Гарсія Лорки [25, 26, 27].

Увагу привернула і прем'єра балету «Довгий різдвяний обід», яку балетмейстер поставив у грудні 2014 року за мотивами однойменної п'єси класика американської літератури Т. Уайлдера на музику А. Вівальді [28].

Інтерес глядачів та критики до вистав «Київ Модерн-Балету» свідчить про певний інтерес до так званої сучасної, експериментальної хореографії. Та на думку артиста театру та балетмейстера С. Кона, увага до нового балету в Україні недостатня. «Сучасну хореографію треба підтримувати, як і культуру загалом. Бо без культури немає країни і немає нації», – вважає С. Кон. На його

думку, «Європа в сфері сучасного танцю просунулась далеко вперед. У нас він знаходиться ще на стадії зародження. Наш глядач ще не зовсім готовий до сучасної хореографії європейського рівня. Якщо ми говоримо про те, щоб працювати в Україні і пропонувати глядачу сучасну хореографію європейського рівня, як її відчуває сам балетмейстер, то ми повинні розуміти, що глядацькі зали будуть напівпорожніми. Рівень сучасної хореографії, наприклад, у Голландії зовсім інший. По-перше, там є підтримка з боку держави. Плюс, мені здається, що у Європі вже готові до нового, там „вихований” глядач, який не хоче дивитись те, що вже було вчора, він вимагає нового» [29].

Значну увагу викликали у столиці й концертні виконання опер. Так, «однією з найрезонансних подій минулого року» назвали у пресі перше виконання в нашій країні моноопери Б. Бартока «Замок герцога Синя Борода». Цей подарунок меломанам, за підтримки дирекції Національної філармонії України та Посольства Угорщини в Україні, зробив український диригент К. Карабиць разом з музикантами Національного симфонічного оркестру України, а солістами виступили угорські співаки, лауреати численних міжнародних конкурсів А. Санто (Юдіф) і К. Чер (Герцог). Солісти й оркестр чудово впоралися із непростим завданням, публіка була в захваті від вельми цікавої музики та яскравого майстерного виконання [30].

Доволі гучними стали у столиці деякі експериментальні оперні та балетні постановки, зроблені по антрепризному принципу на різних концертно-театральних майданчиках столиці.

Так, восени 2014 року на сцені Національного палацу мистецтв «Україна», відбувся прем'єрний показ балетної вистави «Великий Гетсбі». Це перший український балетний проект високого міжнародного рівня, лібрето якого створювалося за мотивами однойменного роману американського письменника Ф.С. Фіцджеральда. У виставі задіяні не лише українські та російські артисти, а й танцівники всесвітньо відомої американської трупи „Complexions Contemporary Ballet”. Постановку здійснив відомий американський хореограф Д. Роден. Головну роль Джея Гетсбі у виставі виконав Д. Матвієнко. У цьому проекті він виступив не лише як танцівник, а й як арт-директор. Продюсером проекту стала його сестра О. Матвієнко, а головну жіночу роль аристократки Дейзі виконала дружина – А. Матвієнко. Музику до балету написав композитор К. Меладзе. У проекті було задіяно Національний симфонічний оркестр України під орудою В. Сіренка, а вистава поєднала в собі елементи класичного балету, сучасного танцю та кінематографа [31].

За словами О. Матвієнко, «новий балет створює майже повністю українська команда, на українські гроші, а тому прем'єру ми не робитимемо в Росії. І це наша принципова позиція! Ми вирішили, що випустимо перший масштабний, міжнародний, але суто український проект» [32, 33].

«Прем'єра балету „Великий Гетсбі” стала однією з головних (якщо не головною) „касових” подій цього важкого року. Квитки на дві вистави розмели враз... Тут не те щоб „феномен” і „ажіотаж” навколо окремого проекту. Тут ще й діагноз нинішнього стану ринку гастролей-розваг. Через трагічні події в краї-

ні цей ринок переживає небачену досі кризу. „Гетсбі”, розумно розпіарений і добре зроблений проект, виявився вельми доречним. Тим паче що на касу впливала й магія гучних імен ... Звісно, у такого резонансного балетного проекту знайдуться і палкі шанувальники, і окремі скептики... Що резонансніший (та високобюджетніший) продукт, то більше про нього суперечок, то більше довкола нього пристрастей... Наразі ж, як попередній підсумок, важливий сам рух у такому напрямі: подібні проекти мають бути не винятком з правил в Україні, а правилом, традицією, стратегією і тактикою вітчизняної культури» [34].

Прем'єра сучасної опери «Звірі» Л. Подерв'янського і композитора В. Назарова відбувалася 28 лютого та 1 березня 2015 р. у приміщенні столичної Малої опери. „Звірі” – це постмодерна суміш брутальності і ніжності, ліричних дитячих снів і політичного стьобу. В опері зайнято 14 акторів, механічні декорації, світло і відеопроєкція [35].

Режисер В. Троїцький презентував наприкінці 2014 року в концертному залі Національного технічного університету «КПІ» свою «нову оперу» на основі трагедії В. Шекспіра «Коріолан». Поєднавши у проекті хор, вокалістів, стародавній сюжет, а також деякі ефектні сценічні прийоми, постановник дав зрозуміти, що маневрує не на традиційному оперному полі, а в просторі саме «нової опери», в якій не важливо навіть, хто композитор. Музична стилістика проекту ввібрала всього потроху: української етніки, жанровості на кшталт танго-хабанери, англійської балади. Імпровізації в традиційному значенні було небагато – переважно у скрипки, віолончелі.

У відгуках на виставу підкреслювалася її певна противага традиційним творчим концепціям державних оперних театрів. Мистецтвознавці зазначали, що у наш час саме опера стала місцем для престижного інтелектуального дозвілля. «Подібне відоме в усьому світі, крім наших замшілих оперних театрів, де продовжують виводити на недоладно прикрашену сцену героїв у пишних оксамитових сукнях і каптанах. У залученні публіки не менш дієвою, ніж найвищі художні досягнення, є сучасна, нерідко скандальна режисура класичних опер, що викликає доволі змішані почуття і сприймається аж ніяк не однозначно». Також зазначалося, що вистава В. Троїцького не провокувала нудьги. І хоча сценічної дії й музичного розвитку фактично не було, стежити за тим, що відбувалося на сцені було досить цікаво [36].

Звісно, експериментальні вистави мають право на життя та приваблюють певну категорію глядачів. Водночас ці мистецькі спроби викликають у мистецтвознавців і певні застереження. Так, у пресі наводили цитату з щоденника видатного балетмейстера А. Шекери, який писав: «Опера і балет – нормативні. Їх не можна звести до рівня кабаре, що роблять деякі режисери в гонитві за модними віяннями. Нас постійно заштовхують у якісь стилі й напрями, переконуючи, що це авангард – нове слово в балеті. Я ж вважаю, що наша хореографічна школа є сильною завдяки традиціям, і саме цим цікава всьому світові» [37].

Завершуючи розмову про реалії сучасного оперного та балетного мистецтва у столиці, можна констатувати, що вони є багатограними та різносторонніми; поєднують у собі, як багатовіковий, національний характер, так і світові

музичні тенденції; класичну традицію та авангардний пошук. Саме тому, оперне та балетне мистецтво опинилося в авангарді як національних мистецьких пошуків, так і мистецького інтеграційного процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Солов'яненко А.А. Українська оперна режисура у контексті національної культури // <http://www.google.com.ua/url>
2. Національна опера України / Інф. // <http://www.opera.com.ua/>
3. Поліщук Т. Глядачі „голосують” за українське! / Поліщук Т. // День. – 2014. – 12–13 груд.
4. Тарасенко Л. Коли квітка стає... піснею / Тарасенко Л. // День. – 2014. – 8 трав.
5. Бачинська К. Три в одному / Бачинська К. // Україна молода. – 2014. – 3 груд.
6. Музыка Л. Анатолий Соловьяненко: «Я хочу, чтобы у нас был живой театр, а не костюмированный концерт, который долгое время царил на сцене оперного» / Музыка Л. // Факты. – 2015. – 3 марта.
7. Сікорська І. Оновлений «Запорожець за Дунаєм» – динамічний і яскравий / Сікорська І. // День. – 2015. – 4 берез.
8. Ліщинська Н. „Запорожця за Дунаєм” прочитали по-новому / Ліщинська Н. // Уряд. кур'єр. – 2015. – 7 берез.
9. Вітер О. Класика у новому форматі / Вітер О. // Голос України. – 2015. – 14 берез.
10. Постолювська Н. Гра в імітацію / Постолювська Н. // Україна молода. – 2015. – 11 берез.
11. Кизлова О. „Тангейзер”: симптоми... / Кизлова О. // Дзеркало тижня. Україна. – 2015. – 11–17 квіт. – С. 15.
12. Пирогов С. Нове втілення першої української опери / Пирогов С. // Демократ. Україна. – 2015. – 27 берез.
13. Солов'яненко А., Беляєва М. Ювіляри Опери / Солов'яненко А., Беляєва М. // Хрещатик. – 2015. – 19 трав.
14. Солов'яненко А., Гордійчук І. Анатолий Соловьяненко. Портрет без ретуші / Солов'яненко А., Гордійчук І. // День. – 2015. – 29–30 квіт.
15. Фіалко Д. Не хвилюйтеся, принц знайде браслет! / Фіалко Д. // Уряд. кур'єр. – 2014. – 9 лип.
16. Національна опера з успіхом виступила в Естонії / Інф. // День. – 2014. – 29 лип.
17. Туркевич В. На острові Сааремаа дебютувала українська опера / Туркевич В. // День. – 2014. – 15–16 серп.
18. Історія театру / Інф. // <http://www.musictheatre.kiev.ua/ua/history/theatre>
19. Театр опери та балету для дітей та юнацтва відзначив 30-річчя / Інф. // <http://www.musictheatre.kiev.ua/press/72>

20. Овчаренко Е. Чи можна полюбити оперу? / Овчаренко Е. // Демократ. Україна. – 2014. – 4 лип.
21. Катаєва М. У світі Шекспіра / Катаєва М. // Хрещатик. – 2015. – 22 січ.
22. Катаєва М. Нова історія Коппелії, комедія „Ризик (Коханці та злодії)” й „Голос тихої безодні” / Катаєва М. // Хрещатик. – 2015. – 30 січ.
23. Дива музики травневої ночі Є.Станковича / Інф. // <http://www.musictheatre.kiev.ua/press/158>
24. Сікорська І. Нове життя гоголівських персонажів / Сікорська І. // День. – 2015. – 3 черв.
25. Поліщук Т. Поліфонія почуттів / Поліщук Т. // День. – 2014. – 18 черв.
26. Гай Н. Жінки в танці / Гай Н. // Хрещатик. – 2014. – 19 черв.
27. Устиловська І. Раду Поклітару та його жінки / Устиловська І. // Україна молода. – 2014. – 12 черв.
28. Поліщук Т. Раду Поклітару запрошує на „обід” – різдвяний / Поліщук Т. // День. – 2014. – 26 груд.
29. Кон С. Балетмейстер, артист балету Сергій Кон про сучасну хореографію в Україні та світі / Кон С. // <http://kmbtheatre.kiev.ua/site>
30. Карабиць К., Сікорська І. Син за батька... / Карабиць К., Сікорська І. // День. – 2015. – 14 січ.
31. Рубан М. „Великий Гэтсбі”: балет на мільйон / Рубан М. // Сьогодні. – 2014. – 29 окт.
32. Антоненко А. Балет „Великий Гетсбі” стане тільки українським проектом / Антоненко А. // День. – 2014. – 19 серп.
33. Матвієнко Д., Константинова К. Український пірует „Великого Гетсбі” / Матвієнко Д., Константинова К. // Дзеркало тижня. Україна. – 2014. – 9–15 серп. – С. 15.
34. Кізлова О. „Великий Гетсбі” став на ноги / Кізлова О. // Дзеркало тижня. Україна. – 2014. – 1–7 лист. – С. 15.
35. Катаєва М. Етно-ярмарок „Urban Fest”, опера Подерв’янського та цікавинки в музеях / Катаєва М. // Хрещатик. – 2015. – 27 лют.
36. Кізлова О. „Коріолане”, сміливіше в бій / Кізлова О. // Дзеркало тижня. Україна. – 2014. – 6–12 груд.
37. Стебляк Е., Поліщук Т. Важка основа легкості / Стебляк Е., Поліщук Т. // День. – 2015. – 17–18 квіт.

Матеріал підготував

Бурнашов І.Ю., зав. сектором
відділу наукового аналізу
і узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***

Підписано до друку 30.06.2015. Обл.-вид. арк. 1,0. Б/т. Зам. 73. Безплатно

Ротапринт НПБ України, Київ-1, Грушевського, 1. Тел. 278-85-12